

Brunkul fra Trolldhede giver Lys til København.

Hvis de ikke faar Jernbanevogne til Brunkullene derovre, bliver der mørkt i Hovedstaden.

Af Mogens Barfoed.

Trolldhede, 1. Juni [1943]

TROLDHEDE Syd for Herning, hører til de tidligere smaa upaaagtede Steder, der pludselig er blevet Centrum for en Krigsindustri. Trolldhede har faaet Invasion – af Entreprenører, Ingeniører, Fabrikanter og Arbejdere. Ikke et Værelse er til at opdrive i Kroen eller hos private, og bogstaveligt talt benyttes alle Lokaler i Trolldhede som Sovested. Trolldhede er overbefolket. Den er i Vælten, fordi der er Brunkul lige udenfor Byen. Og her ligger blandt andre Lejer Danmarks største Enkeltleje med Brunkul. Det ligger i Ejstrup, hvor 135 Mand arbejder i Døgndrift i et 4 Kilometer stort Leje og skaffer Brændsel til livsvigtige Industrier.

Fabrikant *Jens Grand*, der bestyrer dette store Brunkulsleje for et stort Herning-Firma, oplyste i en Samtale, at naar vi overhovedet kan se i København, skyldes det Lejet i Ejstrup! Herfra leveres nemlig de Brunkul, som Københavns Belysningsvæsen skal bruge. Men for Resten kan det godt være, vi snart kommer til at gaa rundt i Mørke.

Naa, saa galt gaar det vel ikke, men Jens Grand truede dog – godmodigt – Stationsforstanderen i Trolldhede med, at København snart vilde være fuldstændig uden Lys, hvis han ikke fik de 30 Jernbanevogne til Brunkul, som han havde bedt om. Stationsforstanderen svarede, at han kun kunde faa én Vogn. "Saa kommer de ikke til at se i København," sagde Fabrikantetn. "For vi skal bruge 30 Vogne!".

"I september 1942 blev et stort brunkulsleje fundet ved Ejstrup, mellem Videbæk og Skjern, og brunkulsbanen fra Trolldhede til Nr. Vium blev forlænget til Ejstrup i 1943. Læsserampe, læssespor og omløbsspor blev etableret ved kullejet."

Kilde: Jernbanehistorisk
Forum på jernbanen.dk

Hvis Lyset altsaa pludselig gaar ud i København, kender De Aarsagen.

Transporten af Brunkul er i øvrigt det meget store Problem. Fra Søby, som vi fortalte om i sidste Artikel, gaar der daglig 80 Vognladninger Brunkul. Der kunde bruges mere end det dobbelte Antal. I Trolldhede bringes der daglig over 1000 Tons Brunkul op i Døgnet, men væk kan de ikke komme. De hober sig foruroligende op, skønt alt, hvad der brydes, kan aftages.

Hvad er Brunkul?

Også i Troldhede blev der brudt Brunkul under Krigen 1914-18. Men Produktionen hørte op, som den vil gøre det igen, saa snart der bliver normale Brændstoftilførsler. Dengang, fortæller Fabrikant Grand, var Brunkulsarbejderne et ganske andet end det er nu. Dengang var den pæne Arbejder en Undtagelse, men nu er Bissen en Undtagelse. Arbejderne i Troldhede bor i pæne, smaa Barakker. Det hele har ikke saa tilfældigt og grimt et Præg, som Lejerne i Søby, hvor Landskabet er aldeles raseret. Staten har opført nydelige og propre Marketenderier i Ejstrup. Arbejderne bor primitivt, men ikke grimt.

Og saa er De vel efterhaanden spændt paa, hvad Brunkul egentlig er. Alle ved, at Brunkul er noget, man putter i Brændeovne, men har De nogen sinde haft et Stykke Brunkul i Haanden? Brunkul kan siges at danne et Overgangsled mellem Tørv og Stenkul. I de fleste Tilfælde antages de at være dannet som Tørven, i andre Tilfælde derimod af sammenskyllede Vedmasser og andre Planterester. Hovedbestanddelen af Brunkul udgøres af Rester af Naaletræer, men Palmer og Løvtræer har ogsaa ydet Bidrag til Brunkullenes dannelse. Brunkullene stammer fra Tertiærtiden. Der har altså vokset Plamer paa den jyske Hede! Iøvrigt er Brunkullenes Beskaffenhed og kemiske Sammensætning meget vekslende, og Farven er brun eller sort.

Den vigtigste Anvendelse af Brunkul er som bekendt til Brændsel. Brunkullene indeholder som Regel 55-75 pCt. Kulstof, og man skulde tro, at vi altid havde Brug for Brunkul. Men det har vi ikke i store Mængder. Brunkul har ikke haft nogen økonomisk Betydning i et fredeligt Danmark og det er navnlig, fordi de gennemgaaende findes under uheldige Forhold, idet de i Reglen overlejres af ret mægtige Grus- og Sandlag og derfor er vanskelig tilgængelige. Man kan ogsaa fremstille Parafin Mineralolie af Brunkul, men Vanskelighederne ved Udvindingen er for store i Danmark. Vi nøjes med at lade Brunkullene give Næring til de store Brændeovne i de store Fabrikker. Til Privatbrændsel kan de dog ogsaa bruges. Der var engang det hed, at den, der fyrer med Brunkul, bliver Uvenner med sin Nabo. Men nu fyrer Naboen ogsaa med Brunkul, og man har opdaget, at bare der er en god Skorsten med god Tilførsel til Brændestedet, er Brunkul særdeles anvendeligt Brændsel!

Hvordan bryder man Brunkul?

Og hvordan bryder man Brunkul? Man borer først. Lader Boret grave sig ned i den haarde Jord midt paa Heden eller paa den dyrkede Mark, hvis man har Anelse om, at der findes Brunkul her. Med passende Afstand borer man systematisk over et større Areal, og viser det sig saa, at man støder paa Brunkul overalt, hvor man borer, gaar man frem efter følgende Recept: Sender Ansøgning til Staten om at maatte bryde

Brunkul fra Troldhede giver Lys til København.

Brunkul et nærmere betegnet Sted, faar eventuelt Tilladelse Banechef Flensborg, der er Statens Tilsynsførende, køber eventuelt Marken af Husmanden og maa som Regel give mange Penge for den: for Husmanden ved, hvad hans Mark er værd, hvis der er Brunkul i den, og han ved, at hvor der graves Brunkul, bliver der aldrig mere dyrket Jord.

Entreprenørerne faar Dispensation. Det aftagende Firmas Ingeniører kommer til og leder Arbejdets Tilrettelæggelse. Der engageres Arbejdere, bygges Barakker, hvor de kan bo. De tekniske Redskaber bliver under store Vankeligheder kørt ud paa Stedet, hvor man mener, der er Brunkul, og naar Slæbeskovlen, Spandekæden, Transportøren, Gravemaskinen, "Graben", "Skeen" og hvad de nu ellers hedder, er stillet op, begynder Arbejdet med at fjerne de enorme Sand- og Grusmasser over Brunkullene, der ligger i 10½ Meters Dybde og i 3½ Meters Lag. I Ejstrup har de en Gravemaskine med "Ske", der læsser ligesaa meget som 100 Mand om Dagen. Den tager 1200 Kubikmeter Sand og Jord op paa en Dag. Spandekæden – en Kæde med mange smaa Skovle, der skraber Gruset op – kan tage 1000 Kubikmeter om Dagen. Man skulde tro, Mænd med Trillebøre var overflødige, men det er slet ikke Tilfældet. I de smaa Lejer, hvor man kun har konstateret ringe Brunkulsaflejringer, bruges der Trillebør. I Lejer af større Format bruges Maskinerne til at faa Sandet væk, men det er lovbefalet, at man ikke maa tage Brunkul op med Gravemaskine. Det skal gøre med Haandkraft, ellers kommer der for mange Urenheder i Brunkullene. Arbejderne læsser altsaa Brunkullene op i Gravemaskinens Skovl – og saa føres de op, bliver lagt i Brunker og er lige til at køre til Toget. Brunkul behøver ikke at gennemgaa en Tørringsproces.

I Fiskebæk, Syd for Trolldhede, ligger en af Danmarks største Briketfabrikker, der ledes af Ingeniør Teisen. Da Virksomheden startedes, brød man 90 Tons Brunkul om Aaret. Nu – under Krigen – er man oppe paa ca. 40.000 Tons, for det viste sig, at der var ca. 8 Meter Kul, og Kullet laa i store Mængder. I Fiskebæk er der brudt Kul uafbrudt siden sidste Krig, men det var først i 1922, at to Bønder kom i Tanker om, at der maaske ogsaa var Kul paa derees Jord, og de borede, fandt det omtalte Lag paa 8 Meter Kul, købte Maskiner og lagde Grunden til hele Briketproduktionen, der fik et vældigt Opsving under Kulstrejken i England i 1926. De to Bønder, der hedder Ole Dalgaard og Peter Jacobsen, tjente store Penge. I Dag er de Aktionærer i Fiskebæk Briketfabrik og oplever endnu en Gang at se de store Penge, fordi de var energiske en Foraarsdag i 1922 og gav sig til at bore efter Brunkul.

Brunkul fra Trolldhede giver Lys til København.